

ТУРИЛО А. А.

к. е. н., доцент
ДВНЗ "Криворізький національний університет"

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ І КЛАСИФІКАЦІЇ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ

В статті розглянуті питання теоретико-методичних аспектів вимірювання та класифікації адаптації на різних рівнях, у тому числі адаптації на рівні суб'єктів господарювання. Визначено схему формування і визначення функцій органу управління процесом адаптації. Розроблено методологічні основи вимірювання процесу адаптації на підприємстві.

Ключові слова: адаптація, процес адаптації, оцінка адаптації, класифікація процесу адаптації.

ТУРИЛО А. А.

к. э. н., доцент
ГВУЗ «Криворожский национальный университет»

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ И КЛАССИФИКАЦИИ ПРОЦЕССА АДАПТАЦИИ

В статье рассмотрен вопрос теоретико-методических аспектов измерения и классификации адаптации на разных уровнях, в том числе адаптации на уровне субъектов хозяйствования. Определена схема формирования и определения функций органа управления процессом адаптации. Разработаны методологические основы измерения процесса адаптации на предприятии.

Ключевые слова: адаптация, процесс адаптации, оценка адаптации, классификация процесса адаптации.

TURYLO A. A.

candidate of economic sciences, associate professor
SHEE National University in Kryvy Rih

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE ASSESSMENT AND CLASSIFICATION OF ADAPTATION PROCESS

In the article the question of theoretical and methodological aspects of measuring classification adaptation at different levels is considered, including at the level of adaptation entities. A scheme of formation and roles of the governing body of the adaptation process. The methodological basis of measurement of the adaptation process in the enterprise.

Keywords: adaptation, the process of adaptation, adaptation assessment, classification of the adaptation process.

---

nvo.alta@gmail.com

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Весь хід розвитку ринкових відносин у світовому господарстві вказує на зростаючу актуальність і значимість такого економічного явища в економічному розвитку суспільства, як адаптація.

Адаптація стає невід'ємною частиною стабільного функціонування різних видів суб'єктів господарювання і здійснюється в більшому або меншому ступені на всіх рівнях господарювання. В даній роботі зроблено спробу дослідити процес адаптації на рівні підприємства (корпорації). Однак запропоновані в роботі теоретико-методичні підходи стосовно оцінювання і класифікації адаптації можуть бути використані у якості основи для різних суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, де започатковано розв'язання даної проблеми. В загальному вигляді під адаптацією підприємства розуміється його пристосування до мінливих умов зовнішнього середовища [1–8 тощо].

Формулювання цілей статті. В роботі будуть запропоновані підходи до вимірювання та класифікації процесу адаптації та основні аспекти управління таким процесом.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На наш погляд, процес адаптації в рамках підприємства буде більш ефективним і гнучким, якщо буде під контролем і управлінням спеціального органу, а саме органу управління процесом адаптації на підприємстві (ОУПАП). Цей орган повинен бути сформований в загальній структурі апарату управління підприємством. В його склад повинні входити фахівці з маркетингу, організаційно-технічного і економічного розвитку підприємства.

Важливою функцією органу управління процесом адаптації на підприємстві є врахування і постійне підвищення в поточному і стратегічному планах соціально-економічного розвитку підприємства системних підходів до його адаптації.

Треба також відзначити, що процес адаптації підприємства може здійснюватися не тільки під впливом чинників зовнішнього середовища, а це важлива особливість даного процесу. Бувають ситуації, коли зовнішнє середовище, кон'юнктура ринку певний період є більш-менш стабільними. Однак бажання власника (власників) підприємства, його вищого менеджменту в період стабільного зовнішнього середовища можуть змінити цілі, завдання, функції і результати діяльності підприємства, що буде вимагати змін і в процесі його адаптації. Тобто внутрішні зміни і різнобічне оновлення підприємства (від технічних аспектів до економічних відносин) можуть виступати самостійним чинником в процесі адаптації підприємства, тому що чим вище рівень адаптації підприємства, при інших рівних умовах, тим вище рівень конкурентоспроможності і більші кінцеві економічні результати підприємства.

Розглянуті вище аспекти представлені на рис. 1.

Аналіз і планування адаптації базується на певній оцінці даного процесу (кількісній і якісній). Оцінка адаптації включає в себе використання системи показників і критеріїв. Адаптація, на наш погляд, потребує визначення методології її оцінки. З цього приводу вважаємо, що методологія оцінки адаптації для будь-якого рівня господарювання і будь-якого виду суб'єкта господарювання визначається, виходячи із генезису і сутності даного процесу.

Адаптація – це процес, а процес – це динаміка, перетворення в часі і просторі.

Отже, категорія «адаптація» характеризує динаміку і повинна відображатися в кількісному вимірюванні динамічною величиною, динамічними показниками.

Серед показників, що відображають динамічність явища, а в нашому випадку динаміку процесу адаптації важливе місце займають індекси. Індексний метод вимірювання процесу адаптації може характеризувати це явище як з інтегральних позицій, так і з позицій розкриття окремих його аспектів.

На рис. 2 відображено методологічні підходи до оцінки процесу адаптації на різних рівнях господарювання.

Оцінка процесу адаптації підприємства включає в себе два методи його вимірювання:

оцінка адаптації підприємства на основі порівняння у власному розвитку;

оцінка адаптації підприємства на основі порівняння з розвитком конкурентів.

Процес визначення показників адаптації підприємства включає в себе два етапи:

1) визначення основних індикаторів адаптивності підприємства;

2) розрахунок показників адаптації підприємства.

До індикаторів адаптації підприємства відносимо ті основні показники, що пов'язані зі змінами в зовнішньому (ринковому) середовищі. До таких індикаторів можна віднести: якість товару (продукції), рівень ціни, обсяг реалізації продукції, частку ринку, співвідношення прибутку і обсягів реалізації, рівень стабільності стратегічних ринків (рівень стабільності клієнтів) тощо.

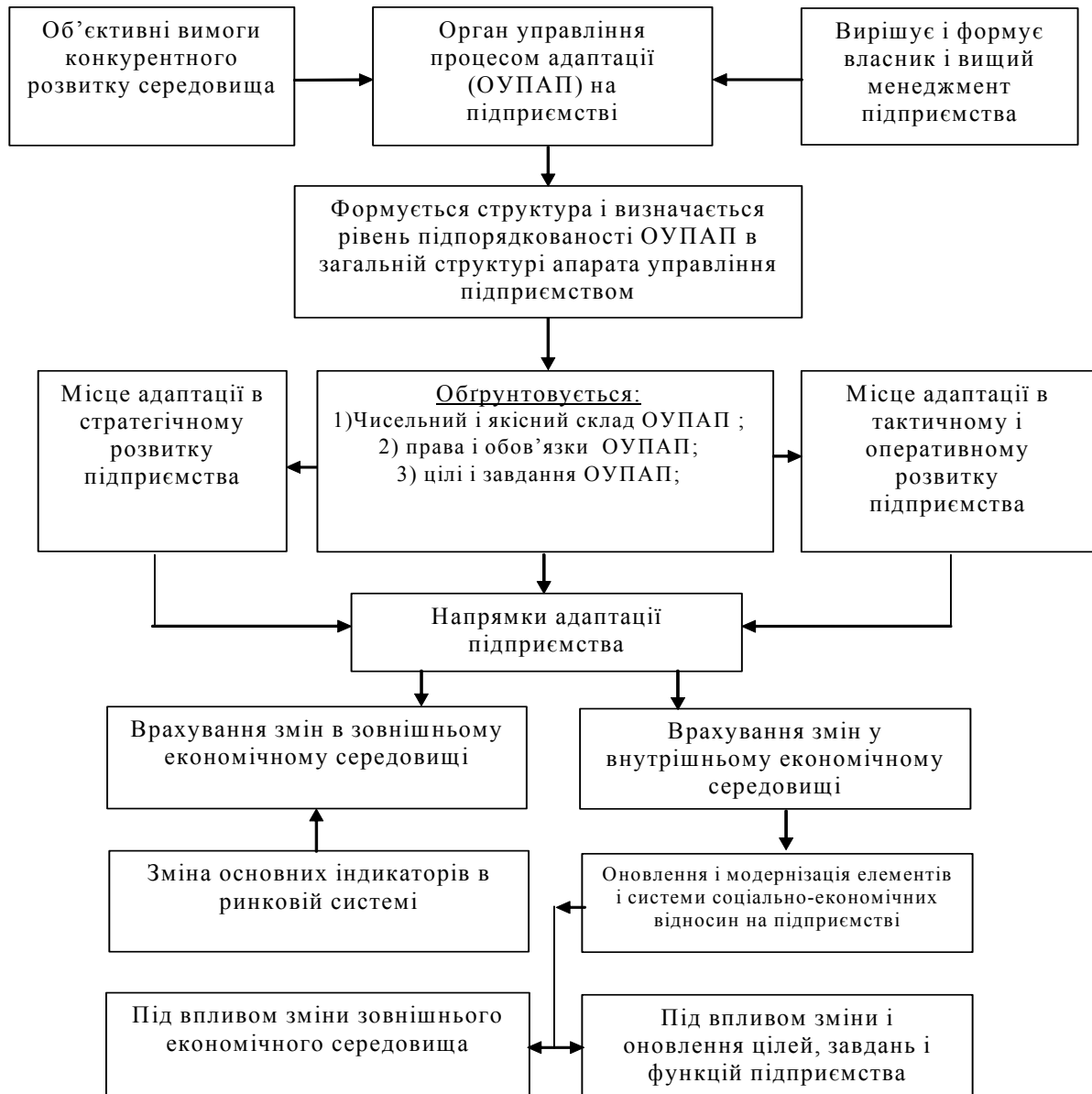

Рис. 1. Формування і визначення функцій органу управління процесом організації на підприємстві

Далі на базі індикаторів, формуються показники адаптації підприємства на базі власного розвитку і у порівнянні з конкурентом. Показники адаптації підприємства на базі власного розвитку розраховуються наступним чином (загальний і конкретизований вигляд):

$$P_{ad} = I_{\Pi i} = \frac{\Pi_{it}}{\Pi_{i(t-1)}}, \quad (1)$$

$$P_{ad} = I_{як.нр} = \frac{P_{як.нр.t}}{P_{як.нр.(t-1)}}, \quad (2)$$

$$P_{ad} = I_{\psi} = \frac{\psi_{нр.t}}{\psi_{нр.(t-1)}}, \quad (3)$$

$$P_{ad} = I_{Q_p} = \frac{Q_{pt}}{Q_{p(t-1)}}, \quad (4)$$

$$P_{ad} = I_{\psi.p} = \frac{\psi.p.\Pi_t}{\psi.p.\Pi_{(t-1)}}, \quad (5)$$

Рис. 2. Методологічні основи вимірювання процесу адаптації

$$I_{ад} = I_{\Pi/Q_p} = \frac{(\Pi/Q_p)_t}{(\Pi/Q_p)_{(t-1)}}, \quad (6)$$

$$I_{ад} = I_{RSCP} = \frac{RSCP_t}{RSCP_{(t-1)}}, \quad (7)$$

де $I_{ад}$ – показник адаптації підприємства;

I_{Π_i} – індекс за показником діяльності підприємства i -го виду;

$\Pi_i, \Pi_{(t-1)}$ – показник діяльності підприємства i -го виду відповідно в t і $(t-1)$ періодах;

$I_{як.пр}$ – індекс якості продукції;

I_c – індекс ціни продукції;

I_{Q_p} – індекс обсягу реалізації продукції;

$I_{ч.р.}$ – індекс частки ринку (за одним видом продукції чи в цілому за всіма видами продукції підприємства);

I_{Π/Q_p} – індекс відношення прибутку до обсягу реалізації продукції;

I_{RSCP} – індекс стабільності стратегічних ринків;

$R_{як.пр.t}, R_{як.пр.(t-1)}$ – рівень якості продукції відповідно в t і $(t-1)$ періодах;

$\Pi_{пр.t}, \Pi_{пр.(t-1)}$ – ціна продукції відповідно в t і $(t-1)$ періодах;

$Q_{р.t}, Q_{р.(t-1)}$ – обсяг реалізації продукції відповідно в t і $(t-1)$ періодах;

$ЧРП_t, ЧРП_{(t-1)}$ – частка ринку відповідно в t і $(t-1)$ періодах;

$\Pi/Q_{р.t}, \Pi/Q_{р.(t-1)}$ – відношення прибутку до обсягу реалізації продукції відповідно в t і $(t-1)$ періодах;

$RSCP_t, RSCP_{(t-1)}$ – рівень стабільності стратегічних ринків відповідно в t і $(t-1)$ періодах.

Вимірювання адаптації підприємства на основі порівняння з розвитком конкурента у

загальному вигляді здійснюється через наступний індекс:

$$P_{ад.кон.} = I_{кон} = \frac{\left(\frac{P_n}{P_{кон}} \right)_t}{\left(\frac{P_n}{P_{кон}} \right)_{(t-1)}}, \quad (8)$$

де $P_{ад.кон}$ – показник адаптації підприємства, розрахований на основі порівняння з розвитком підприємства-конкурента;

$I_{кон}$ – індекс, що відображає рівень адаптації підприємства через порівняння розвитку підприємства, що досліджується з підприємством-конкурентом;

$P_{n,t}$, $P_{n,(t-1)}$ – певний показник діяльності підприємства, що досліджується відповідно в t і $(t-1)$ періодах;

$P_{кон,t}$, $P_{кон,(t-1)}$ – певний показник діяльності підприємства-конкурента, що досліджується відповідно в t і $(t-1)$ періодах;

Система показників оцінки адаптації підприємства представлена на рис. 3.

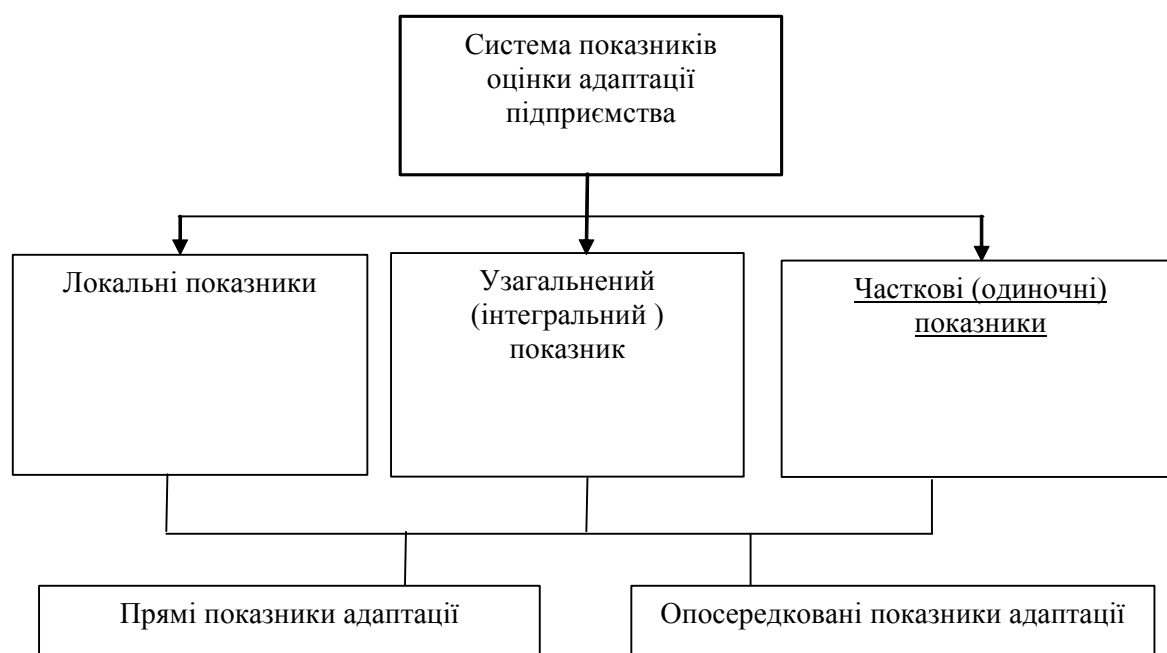

Рис. 3. Система показників оцінки адаптації підприємства

На наш погляд, в основу узагальнюючого показника адаптації підприємства доцільно покласти рівень конкурентоспроможності підприємства.

У такому випадку узагальнюючі показники адаптації підприємства за двома методами розрахунку приймуть вигляд:

на базі власного розвитку підприємства:

$$P_{ад.уз.} = I_{уз.ад} = \frac{P_{кон.п.t}}{P_{кон.п.(t-1)}}, \quad (9)$$

де $P_{ад.уз.}$ – узагальнюючий показник адаптації підприємства;

$I_{уз.}$ – узагальнюючий індекс адаптації підприємства розрахований на базі показника його конкурентоспроможності;

$P_{кон.п.t}$, $P_{кон.п.(t-1)}$ – рівень конкурентоспроможності підприємства відповідно в t і $(t-1)$ періодах;

на базі розвитку підприємства-конкурента:

$$P_{ад.уз.кон} = I_{уз.ад.кон} = \frac{(P_{кон.п.t} / P'_{кон.п.t})}{(P_{кон.п.(t-1)} / P'_{кон.п.(t-1)})}, \quad (10)$$

де $\Pi_{ад.уз.кон}$ – узагальнюючий показник адаптації підприємства, розрахований по відношенню до підприємства-конкурента;

$I_{уз.ад.кон}$ – узагальнюючий індекс адаптації підприємства-конкурента, розрахований по відношенню до підприємства-конкурента на базі показника його конкурентоспроможності;

$P_{кон.н.т}, P_{кон.н.(t-1)}$ – рівень конкурентоспроможності підприємства, що досліджується відповідно в t і $(t-1)$ періодах;

$P'_{кон.н.т}, P'_{кон.н.(t-1)}$ – рівень конкурентоспроможності підприємства, що виступає в якості конкурента відповідно в t і $(t-1)$ періодах.

Виходячи із показників, наведених у формулах (9) і (10), визначаються узагальнюючі (інтегральні) критерії адаптації підприємства:

1) на базі власного розвитку підприємства:

$$\Pi_{ад.уз.} = I_{уз.ад} = \frac{P_{кон.н.т}}{P_{кон.н.(t-1)}} > 1, \quad (11)$$

2) на базі розвитку підприємства-конкурента:

$$\Pi_{ад.уз.кон} = I_{уз.ад.кон} = \frac{(P_{кон.н.т} / P'_{кон.н.т})}{(P_{кон.н.(t-1)} / P'_{кон.н.(t-1)})} > 1. \quad (12)$$

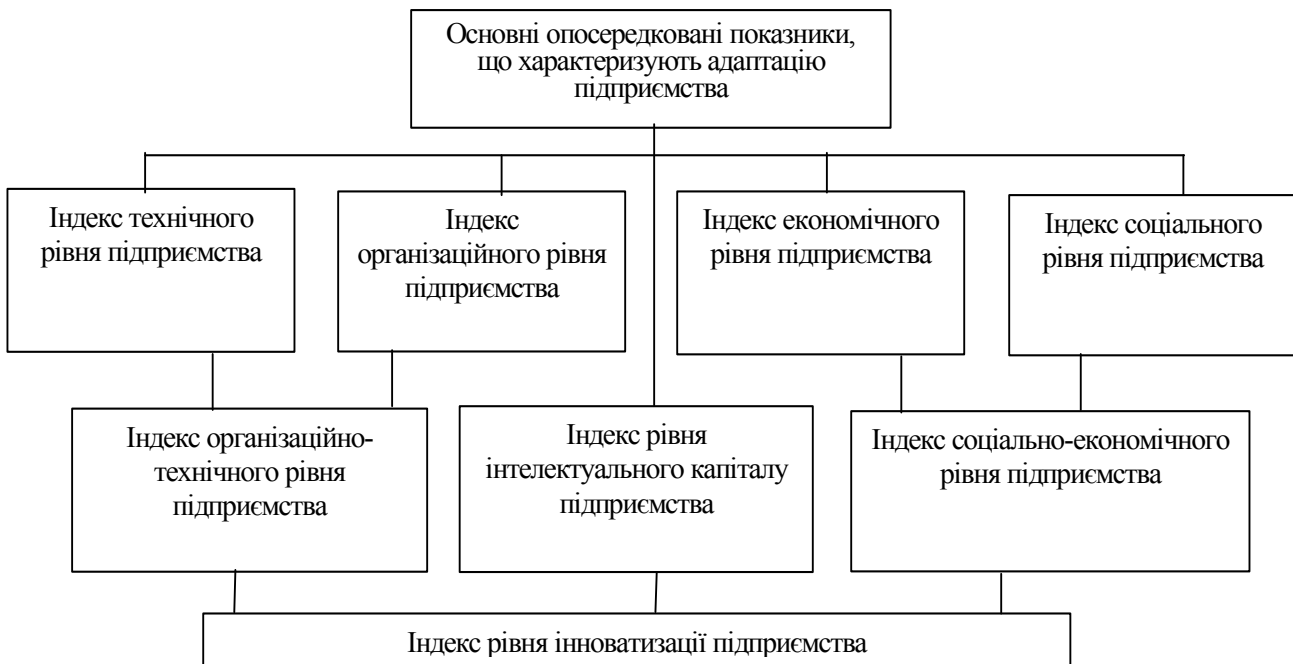
Якщо вимог критеріїв, наведених у формулах (10) і (11), дотримуються, це означає що процес адаптації на підприємстві має місце. У випадках, коли $I_{уз.ад} \leq 1$ і $I_{уз.ад.кон} \leq 1$ процес адаптації в періоді, що досліджується, був відсутній (разом з тим за локальними чи частковими показникам ознаки адаптаційного процесу можуть бути). Саме це визначає роль часткових і локальних показників в загальному дослідженні процесу адаптації на підприємстві.

Критерії адаптації підприємства на базі локальних і часткових критеріальних показників в кожному конкретному випадку вимагають свого окремого обґрунтування.

Показники адаптації підприємства умовно можна поділити на прямі та опосередковані (рис. 3).

Прямі показники адаптації підприємства пов'язані безпосередньо з основними індикаторами зовнішнього (ринкового) середовища. Опосередковані показники не пов'язані безпосередньо з основними індикаторами зовнішнього (ринкового) середовища.

На рис. 4 представлено основні опосередковані показники адаптації підприємства

Рис. 4. Основні опосередковані показники, що характеризують адаптацію підприємства

На рис. 5 і 6 представлені основні соціально-економічні цільові показники і критерії адаптації підприємства.

Рис. 5. Цільові показники адаптації підприємства в основу яких покладено економічну і соціальну ефективність: $I_{ек.еф.}$ – індекс економічної ефективності підприємства; $I_{соц.еф.}$ – індекс економічної ефективності; I_R – індекс рентабельності підприємства; $I_{соц.ст}$ – індекс інтегрального показника соціальних стандартів на підприємстві

Рис. 6. Цільові критерії адаптації підприємства, в основу яких покладено основні економічні результати діяльності підприємства: I_n – індекс зростання прибутку підприємства; $I_{РВП}$ – індекс зростання ринкової вартості підприємства

Висновки з даного дослідження. Таким чином, представлені в даній роботі технічно-методичні підходи до оцінювання адаптації підприємства дозволять більш глибоко і ґрунтовно досліджувати і управляти даним процесом на підприємстві.

Список використаних джерел

1. Костирко Л.А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства / Л.А. Костирко. – Х. : Фактор, 2008. – 336 с.
  2. Демінг У. Едвард. Новая экономика / Едвард Демінг У. – М. : Эксмо, 2006. – 208 с.
  3. Милль Дж. С. Основы политической экономии и некоторые аспекты их приложения к социальной философии / Дж. С.Милль. – М. : Прогресс, 1990. – 352 с.
  4. Маршал А. Принципы экономической науки : Т. 2 / А. Маршал. – М. : Прогресс, 1993. – 351 с.
  5. Пигу А. Экономическая теория благосостояния : Т. 1 / А. Пигу. – М. : Прогресс, 1985. – 512 с.
  6. Гранатуров В.М. Ризики підприємницької діяльності. Проблеми аналізу / В.М. Гранатуров, О.Б. Шевчук. – К. : Зв'язок, 2000. – 152 с.
  7. Вітлінський В.В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / В.В. Вітлінський, П.І. Верченко. – К. : КНЕУ, 2000. – 292 с.
  8. Штайнхофф Д. Основы управления малым бизнесом / Д. Штайнхофф, Д. Берджес ; [пер. с англ.]. – М. : Издательства БИНОМ, 1997. – 496 с.
  9. Robert N. Charette Application Strategies for Risk Analysis. New York, Multiscience Press, Inc., 1990. 571 p.
  10. New Webster's Dictionary and Thesaurus. New York, Lexicon Publications, Inc. Danbery. CT, 1993. 1149 p.
-